УДК 339.13.012.42:637.13

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Котикова О.І., Аржанова О.В., Євстрат'єва Т.І.
Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто сучасний стан галузі молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах. В результаті дослідження визначено основні проблеми розвитку галузі в умовах євроінтеграції. Встановлено необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності галузі. Визначено основні напрями підвищення рівня конкурентоспроможності галузі молочного скотарства.
Ключові слова: молоко, поголів'я корів, продуктивність корів, валовий надій молока, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Трансформування економіки України у ринкову систему направлене на створення нової якості економічного зростання, підвищення рівня продовольчого забезпечення населення, який значною мірою залежить від розвитку молочного скотарства.

Актуальність проблеми підвищення ефективності виробництва продукції молочного скотарства обумовлюється кількома чинниками: об'єктивними потребами людей в споживанні молочних продуктів, забезпеченням харчової і легкої промисловості сировиною, важливістю розвитку галузі для сільськогосподарських підприємств як стабільного джерела надходження коштів та розширеного відтворення галузі, створенням експортного потенціалу у даному підкомплексі АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідченням важливості вивчення зазначеної проблеми є велика кількість досліджень. У розроблення теоретично-методичних і прикладних проблем з розвитку молочного скотарства, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності значний внесок зробили такі вчені й науковці, як А.Е. Алімова [1], Т.В. Божидарнік, Н.В. Божидарнік [2], Ю.Г. Ємець [3], І.А. Косач, А.О. Лелюк, Ю.Ю. Сівель [4], І.О. Терещенко [5], Т. Тимофіїв, Я. Янишин [6] та ін. Слід відзначити високий рівень наукових розробок з теорії і практики ведення цієї галузі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині дослідження проблем розвитку молочного скотарства, насамперед перспектив розвитку його конкурентоспроможності, мають дещо розрізнений характер, недостатньо висвітлені технологічні, технічні, економічні аспекти та інші проблеми виробництва молока в ринкових умовах.

Мета статті. Дослідити тенденції розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах для визначення резервів і наукового обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності галузі в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою для нарощування обсягів виробництва тваринницької продукції є наявність поголів'я худоби та птиці. За період з 2000 по 2014 рік у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області чисельність поголів'я великої рогатої худоби зменшилася на 81,5%, у тому числі корів – на 81,2% (табл. 1). У порівнянні з 2000 роком поголів'я великої рогатої худоби в аграрних підприємствах очаківського району зменшилося на 53,5%, зокрема корів – на 46,3%.

Групування сільськогосподарських підприємств Очаківського району за наявністю поголів'я корів на 1 січня 2015 року показало, що в районі лише 4 підприємства мають поголів'я корів. Із 4 сільськогосподарських підприємств Очаківського району, які мають поголів'я корів, 1 підприєм-

Таблиця 1

Чисельність поголів'я великої рогатої худоби та корів в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району та Миколаївської області станом на 1 січня, гол.

Показник	2001 р.	2006 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Поголів'я ВРХ							
Миколаївська область	103940	37512	21883	21505	21139	20495	19185
у% до 2001 року	100,0	36,1	21,1	20,7	20,3	19,7	18,5
Очаківський район	4758	3225	1866	1899	1958	2120	2211
у% до 2001 року	100,0	67,8	39,2	39,9	41,2	44,6	46,5
Очаківський район по відношенню до Миколаївської області, %	4,6	8,6	8,5	8,8	9,3	10,3	11,5
у тому числі: поголів'я корів							
Миколаївська область	44231	13748	8708	9058	9080	8509	7907
у% до 2001 року	100,0	31,1	19,7	20,5	20,5	19,2	17,9
Очаківський район	2007	1330	996	1020	1049	1065	1077
у% до 2001 року	100,0	66,3	49,6	50,8	52,3	53,1	53,7
Очаківський район по відношенню до Миколаївської області, %	4,5	9,7	11,4	11,3	11,6	12,5	13,6

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївські області

© Котикова О.І., Аржанова О.В., Євстрат'єва Т.І., 2016

ство має поголів'я чисельністю від 100 до 199 голів (5,9% від кількості підприємств даної групи по області), 2 підприємства – від 200 до 299 голів (25,0% від кількості підприємств даної групи по області), 1підприємство – від 400 до 499 голів (100% від кількості підприємств даної групи по області).

Зменшення чисельності поголів'я корів призвело до зниження обсягів виробництва молока в господарствах Миколаївської області. На противагу – в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району дані показники зростають. Так, за досліджуваний період обсяг виробництва молока в господарствах Миколаївської області зменшились на 58,1%, а в підприємствах Очаківського району – зріс на 23,8% (табл. 2). Відтак, питома вага району у загальному виробництві молока в області зросла з 5,1 до 15,1%, тобто на 10 в. п.

Групування сільськогосподарських підприємств Очаківського району за обсягом виробництва молока коров'ячого в 2014 році показало, що в районі 4 підприємства виробляють 15,1% загального обсягу молока по Миколаївській області. Найбільший обсяг виробництва молока – 60,1% від загальної кількості по району та 100% від обсягу по групі – має сільськогосподарське підприємство Очаківського району з чисельністю поголів'я 400 до 499 голів.

Слід зазначити, що на обсяги виробництва молока, крім поголів'я корів, значний вплив має показник їх яловості. За даними таблиці 3 вихід приплоду телят від корів у сільськогосподарських підприємствах Очаківського району перевищує даний показник по області (крім 2014 року), однак у динаміці показник по району зменшується, в той час, як по області він зростає.

В свою чергу, обсяги виробництва продукції значно впливають на виробничу собівартість молока. За даними табл. 4 починаючи з 2010 року виробнича собівартість молока в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району була вищою від середнього значення собівартості по аграрних господарствах Миколаївської області. При цьому темпи зростання виробничої собівартості в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району вищі від темпів зростання собівартості по аграрних господарствах Миколаївської області

Однією з необхідних умов пошуку резервів зниження собівартості є виявлення причин, що зумовили зміну абсолютної величини витрат, особливо за тими статтями, величина яких залежить від кількох факторів. До таких статей відносять витрати на корми, що займають найбільшу питому вагу в структурі собівартості тваринницької продукції. Дослідження витрат на виробництво молока за елементами в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району показало, що найбільшу частку в загальній сумі витрат складають корми – 58,1%, але це на

Таблиця 2

Динаміка виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району та Миколаївської області, т

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Миколаївська область	91245	40880	29232	32190	36078	38826	38207
у% до 2000 року	100,0	44,8	32,0	35,3	39,5	42,6	41,9
Очаківський район	4654	4633	4033	4536	5321	5653	5761
у% до 2000 року	100,0	99,5	86,7	97,5	114,3	121,5	123,8
Очаківський район по відношенню до Миколаївської області, %	5,1	11,3	13,8	14,1	14,7	14,6	15,1

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївські області

Таблиця 3

Вихід приплоду телят від корів (в розрахунку на 100 корів, які були на початок року) у сільськогосподарських підприємствах Очаківського району та Миколаївської області, гол.

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Миколаївська область	61	80	75	72	73	72	73
у% до 2000 року	100,0	131,1	123,0	118,0	119,7	118,0	119,7
Очаківський район	84	81	75	74	82	80	71
у% до 2000 року	100,0	96,4	89,3	88,1	97,6	95,2	84,5
Очаківський район по відношенню до Миколаївської області, %	137,7	101,3	100,0	102,8	112,3	111,1	97,3

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївські області

Таблиця 4

Динаміка виробничої собівартості молока сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району та Миколаївської області, грн за 1 ц

Показник	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Миколаївська область	68,54	89,28	212,45	247,53	260,29	275,21	328,58
у% до 2000 року	100,0	130,3	310,0	361,1	379,8	401,5	479,4
Очаківський район	62,69	82,1	214,76	255,11	283,4	311,98	335,17
у% до 2000 року	100,0	131,0	342,6	406,9	452,1	497,7	534,6
Очаківський район по відношенню до Миколаївської області, %	91,5	92,0	101,1	103,1	108,9	113,4	102,0

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Миколаївські області

10,7 в. п. більше, ніж по даній статті витрат в середньому по області. Ці витрати в розрахунку на голову худоби залежать від вартості центнера використаного корму, обсягу його споживання однією головою тварин і структури раціону.

За розрахованими даними сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району на годівлю коровам молочного стада у 2014 році було витрачено 60,8 тис. ц корм. од, що на 24,6% більше, порівняно з 2013 роком. При цьому збільшення кількості витрачених концентрованих кормів склало 23,2%, грубих – 20,9%, соковитих – 30,3%. При цьому в структурі раціону годівлі корів в сільськогосподарських підприємствах Очаківського району переважають концентровані корми, питома вага яких у 2014 році склала 56,7%, що на 0,6 в.п. менше, порівняно з 2013 роком. На другому місці – соковиті корми, частка яких у 2014 році склала 26,2%, що на 1,2 в.п. більше, ніж у 2013 році. Разом з тим, частка соковитих кормів, витрачених сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району на годівлю коровам молочного стада, значно менша від питомої ваги даної групи кормів у раціоні годівлі сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

Однак з таких даних складно зробити висновок відносно ефективності використання кормової бази: необхідно визначити показники витрат кормів в розрахунку на 1 гол. та 1 ц отриманого молока. За розрахованими даними витрати кормів сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району на годівлю коровам молочного стада в розрахунку на 1 голову в 2014 році склали 56,5 ц корм. од., тобто зросли порівняно з 2013 роком на 23,2%, що переважає середнє значення по сільськогосподарським підприємствам Миколаївської області. Така ж ситуація спостерігається відносно витрат кормів сільськогосподарськими підприємствами Очаківського району на годівлю коровам молочного стада в розрахунку на 1 ц отриманого молока – в 2014 році вони склали 0,98 ц корм. од., що на 20,9% вище показника 2013 року.

Аналіз сучасного стану молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області дав змогу визначити, що на сьогодні існує цілий комплекс чинників, що спричинюють кризові явища та застій у галузі: відсутність економічної зацікавленості товаровиробників, низькі закупівельні ціни, незадовільний стан кормової бази, застарілі технології, відсутність інвестицій у галузь, висока собівартість молока, низька продуктивність корів тощо. На наш погляд, усі існуючі проблеми можна систематизувати у три блоки (рис. 1).

Аналізуючи світовий досвід, вирішити вищезазначені проблеми можливо за рахунок підвищення рівня конкурентоспроможності молочного скотарства, для чого в регіоні створилися об'єктивні умови.

Висновки. У сучасних умовах функціонування аграрного сектора економіки України особливої актуальності набуває виробничо-технічне й

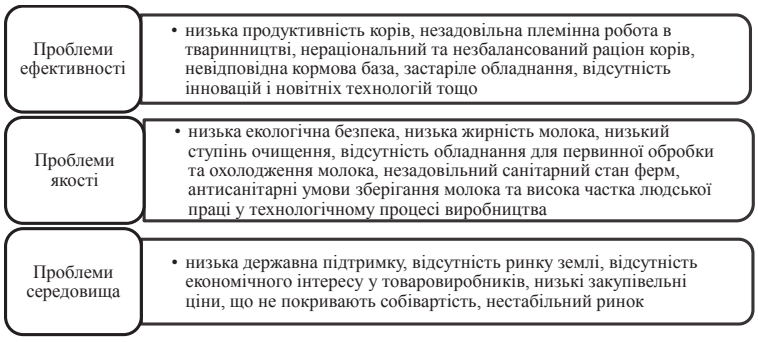

Рис. 1. Проблеми розвитку галузі молочного скотарства в умовах євроінтеграції

Джерело: розроблено авторами за даними [1]

Таблиця 5

Передумови розвитку та заходи підвищення рівня конкурентоспроможності галузі молочного скотарства

Передумова	Зміст передумови	Необхідні заходи
Продовольчі	Великий дефіцит виробництва молока і його споживання, особливо молока свіжого	Поліпшення якісного складу молочних і комбінованих порід корів
Соціальні	При постійному зменшенні чисельності працездатного сільського населення, на молочне скотарство припадатиме все менше працівників	Використання маловитратної технології утримання м'ясної худоби, що потребує в 8-10 разів менше трудових ресурсів
Енергетичні	Дефіцит енергії вимагає перегляду традиційних підходів за яких переважало енергозатратне виробництво	Розвиток альтернативних джерел енергії, зокрема: біогазових установок
Екологічні	Загальноєвропейські стандарти визначають молоко, яке отримане через ручне доїння, як непридатне для споживання людьми	Забезпечення механізованого доїння корів
Ресурсні	Молочна худоба більш ефективно використовує пасовища	Необхідне створення високопродуктивних культурних пасовищ і луків, корми з яких значно дешевші
Цінові	Ціни на продукцію молочного скотарства не забезпечують простого відтворення стада.	Державне регулювання та прогнозування цінової політики, розвиток ринкової інфраструктури, удосконалення системи управління ринком в галузі молочного скотарства
Економічні	Крім основної продукції, галузь молочного скотарства забезпечує шкіри, цінну сировину для фармацевтичної промисловості, добрива для галузі рослинництва	Розвиток системи безвідходного виробництва з переробкою продукції

Джерело: розроблено авторами

економічне обґрунтування напрямів конкурентоспроможного виробництва не лише на кожному підприємстві, а й безпосередньо в кожному виробничому підрозділі. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку молочної галузі перспективними є наступні напрями:

– подальше поліпшення селекційно-племінної роботи і забезпечення розширеного власного відтворення шляхом вирощування племінного поголів'я з високим генетичним потенціалом племінними заводами та племрепродукторами;

– підвищення продуктивності худоби шляхом поліпшення рівня годівлі поголів'я, ліквідації білкового та вітамінного дефіциту в кормах, збільшення в раціонах тих видів кормів, які максимально сприяють виходу продукції з розрахунку на голову худоби і поліпшення її якості;

– удосконалення структури кормовиробництва, впровадження найбільш прогресивних методів збирання, зберігання і підготовки кормів до згодовування;

– інвестування в розвиток власної сировинної бази шляхом створення сучасних молочних ферм та здійснення комплексної реконструкції і модернізації існуючих приміщень ферм із запровадженням прогресивних технологій утримання тварин, нових систем машин і механізмів для комплексної механізації й автоматизації виробничих процесів, а також нових організаційних форм;

– забезпечення прискореного розвитку галузі за рахунок створення спеціалізованих господарств по молочному скотарству і концентрації й інтенсифікації виробництва молока на базових аграрних підприємствах;

– здійснення дійової державної підтримки молочного скотарства і залучення коштів обласного і місцевих бюджетів;

– формування прозорого, доступного й організованого ринку молока і молочної продукції;

– удосконалення ветеринарного обслуговування поголів'я тварин.

Поєднання зазначених напрямів розвитку молочного скотарства та здійснення інших організаційно-економічних заходів стане важливою складовою розбудови молочної галузі у умовах євроінтеграції, насамперед забезпечить зростання виробництва молока шляхом підвищення продуктивності та поступового збільшення поголів'я корів.

Список літератури:

1. Алімова А. Е. Якість молочної продукції як ключовий фактор забезпечення її конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / А. Е. Алімова // Бізнес Інформ. – 2012. – № 10. – С. 132-136. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_10_32
2. Божидарнік Т. В. Інноваційна діяльність підприємств молочної промисловості, як засіб підвищення конкурентоспроможності на ринку [Електронний ресурс] / Т. В. Божидарнік, Н. В. Божидарнік // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3 (2). – С. 85-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_3 (2)__14
3. Ємець Ю. Г. Аспекти підвищення конкурентоспроможності продукції молочного скотарства на інноваційній основі [Електронний ресурс] / Ю. Г. Ємець // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 11. – С. 238-244. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2013_11_33
4. Косач І. А. Шляхи підвищення конкурентоспроможності молочної галузі в контексті зовнішньоекономічних відносин [Електронний ресурс] / І. А. Косач, А. О. Лелюк, Ю. Ю. Сівель // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка. – 2013. – Вип. 3. – С. 73-77. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2013_3_12
5. Терещенко І. О. Формування стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності молочного скотарства [Електронний ресурс] / І. О. Терещенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – № 3. – С. 163-167. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDAA_2013_3_37
6. Янишин Я. Проблеми розвитку молочного скотарства в Україні [Електронний ресурс] / Я. Янишин, Т. Тимофіїв // Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер: Економіка АПК. – 2013. – № 20 (1). – С. 375-380. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Chem_Biol/Vldau/APK/2012_19_1/files/12yaybiu.pdf

Котикова Е.И., Аржанова Е.В., Евстратьева Т.И.
Николаевский национальный аграрный университет

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОДУКЦИИ МОЛОЧНОГО СКОТОВОДСТВА В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Аннотация
В статье рассмотрены современное состояние отрасли молочного скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях. В результате исследования определены основные проблемы развития отрасли в условиях евроинтеграции. Установлена необходимость повышения конкурентоспособности отрасли. Определены основные направления повышения конкурентоспособности отрасли молочного скотоводства.
Ключевые слова: молоко, поголовье коров, продуктивность коров, валовой надой молока, конкурентоспособность.

Kotykova O.I., Arzhanova O.V., Yevstratieva T.I.
Mykolayiv National Agrarian University

SOFTWARE PRODUCT COMPETITIVENESS IN DAIRY CATTLE FARMS IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary
This article discusses the current state of the dairy cattle in farms. The study identified the main problems of the industry in terms of European integration. Established the need to increase the competitiveness of the industry. The main directions of improvement of the competitiveness of dairy industry.
Keywords: milk, cow population, the productivity of cows, total milk yield, competitiveness.